

Literary Research

Year20, NO. 79

Spring 2023

 DOI: <https://doi.org/10.2634/Lire.۲۰۲۳.۱۴۷>

 DOR: [20.1001.1.17352932.1402.20.79.6.5](https://doi.org/10.2634/Lire.۲۰۲۳.۱۴۷)

A Critique of the Book of *Explanation and Analysis of "Igd -ul-ula' lilmawgif al-a'la'"* by Maryam Iranmanesh

*Siamak Saadati*¹, *Gholam Abbas Rezaei Haftadori*,²

Received: 28/2/2021

Accepted: 25/12/2021

Abstract

The *Igd -ul-ula'* is one of the most special texts of Persian prose, which is full of Persian and Arabic words, idioms, poems and proverbs. These features have led to the need for a comprehensive description of the *Igd -ul-ula'*. Maryam Iranmanesh has described and analyzed this book. This description has major drawbacks in several cases. In this article, we have divided these problems into six groups: lexical problems in Persian and Arabic, grammatical errors, syntactic errors, ambiguities and inadequacies in translating Arabic poems, and not mentioning the speakers of the poems. We have tried to show how the commentator made a mistake in each of these cases and what the source of this error was by referring to Davin poets, reference books and authoritative Persian and Arabic dictionaries. Explanatory lexical errors are due to not referring to valid Persian and Arabic dictionaries and her morphological and syntactic problems are often the result of not recognizing the syntactic role of words and phrases, lack of recognition of time, roots and form of verbs and inadequacies and ambiguity due to not referring to the poet's divan, Are authentic reference books and dictionaries. In each case, after mentioning the forms of the text, we have provided the explanatory explanations, and after reviewing these

---

¹ PhD graduate of the Department of Persian Language and Literature, Faculty of Literature and Humanities, University of Tehran, Tehran, Iran, ORCID: 0000-0002-1016-1209, Email: s_saadatie@ut.ac.ir.

² Associate Professor, Department of Arabic Language and Literature, Faculty of Literature and Humanities, University of Tehran, Tehran, Iran, ORCID: 0000-0001-7100-8753, Email: ghrezaee@ut.ac.ir.

explanations and showing its errors and defects, we have provided the description and explanation of our proposal from the text. We have tried to make our proposed explanations free of these slips and to be deeper and more accurate.

Keywords: *Igd -ul-ula' lilmawgif -al-a'la', Afzal -al-din Kermani, Critique of the commentary, Maryam Iranmanesh.*

Extended Abstract

1. Introduction

Ahmad bin Hamed, Afzal -al-din Kermani, was born around the year (530 AH) in the city of Kerman (or in KoohBanan). He is also referred to as Afzal-e Kerman or his nickname, Abu Hamed. He was not only an excellent physician, but also a great historian and philosopher, and the first and oldest available histories about Kerman province are also among his works. For a long time, he worked as a secretary and physician in the Seljuk court of Kerman, and he was also a special physician for the Ghoz's Malik Dinar, and in addition, due to his high position in medical knowledge, he also had the help and support of the Atabakan of Yazd and the children of Seljuk Shah Tughrel. (Sadri Afshar and others, 1389: 126). Among his works, in addition to Igd-ul-ula' (584 AH), there is the book Bada'i al-Azman fi Vaqai Kerman in geography, which is known for its Tarikh-e Afzal, and the book Al-Mozaf al-Bada'i al-Azman fi Vaqai Kerman.

2. Literature Review

Igd -ul-ula' is the most important work of Afzal -al-din Kermani and it consists of five parts. In addition to containing the historical information of Kerman at the end of the Qawardian period and the domination of Malik Dinar over that land, this book is one of the clear examples of artificial and technical composition of the late 6th century. The vastness of Afzal's knowledge in the common literature and sciences of his period has caused him to exaggerate in the expression of his grace and to bring his book to all kinds of verbal arts, words, combinations, poems and many Arabic proverbs and to create a beautiful example of the technical prose of the book of Igd -ul-ula' (Safa, 1369: 2/1025). Igd -ul-ula' was first corrected and printed in 1311 A.H. by the efforts of Ali Mohammad Ameri Naini. After that, in 1356 AH, Dr. Mohammad Ibrahim Bastani Parisi wrote an introduction to

this book and published it. Finally, in 1384, Maryam Iranmanesh published this book with the title "Description and Analysis of Igd -ul-ula' lilmawgif -al-a'la".

The work of Maryam Iranmanesh is the only commentary she has written on this book. But unfortunately, contrary to the title of the book, she did not describe and analyze the marriage of Igd -ul-ula'. Her explanations in the section of Persian annotations, except in a few cases, are in the form of vocabulary descriptions, rather than expressing the difficulties of the text. In some cases, the same vocabulary description has gross errors. But the basic flaws of this description and analysis are in the Arabic section. It can be said: the commentator of the book relied only on her memory to explain the Arabic poems and phrases and in most cases did not refer to the Divan of poets, authoritative books, dictionaries, etc.

Igd -ul-ula' is a purely literary text, and Afzal -al-din Kermani is largely faithful to the prose of the 6th century. Reference to Arabic poetry is one of the most prominent stylistic features of this book. In such a way that Afzal -al-din has used Arabic poems as an analogy 286 times. But unfortunately, the description of Maryam Iranmanesh in many cases has destroyed the beauty of the book and the same description and analysis is unliterary.

3. Methodology

In this article, using analytical-description method, we have divided all the errors in the Persian and Arabic sections of Maryam Iranmanesh into six groups of lexical errors in the Persian and Arabic sections, morphological errors, syntactical errors, ambiguity and inadequacies in the translation of Arabic poems and failure to mention the speakers of the poems. We have tried to show how the commentator made a mistake in each of these cases and what was the source of this error by referring to poets' divans, reference books and authentic Persian and Arabic dictionaries.

4. Results

In this article, we have divided the problems of Maryam Iranmanesh's translation and description of Igd -ul-ula' into six parts, and after criticizing and examining these errors, we have presented our suggested translation. These errors are as follows: 1. Errors in the annotations of the Farsi section: To get rid of the mentioned errors, the commentator should have referred to the authoritative Persian dictionaries and paid more attention to the meaning and structure of the sentences and words

and searched more to find the appropriate meaning of the words. 2. Errors in the translation of Arabic poems: This section is divided into three categories: lexical, morphological and syntactic. In the section of lexical problems, referring to authentic Arabic dictionaries and Divan of Arab poems, reference books and announcements, finding meanings appropriate to the context of the phrase and paying more attention to ironic and metaphorical phrases would help in the correct translation of Arabic poems. In the section on morphological and syntactical problems, the commentator should have referred to the authentic books of Arabic grammar and syntax, Divan Arab poets and their commentaries, so as not to make mistakes in recognizing the structure of words, the roots and tenses of verbs, the weight of words, the plural and singular of words, the roles of words and Pronoun reference. 3. Ambiguity and inadequacy of the translation: the translator is satisfied with the literal translation in most cases; It would have been better to refer to the explanations of Arabic poems and mention the meaning of the poet. Because word-for-word translation will never solve the ambiguity of the verse. 4. Failure to mention the speakers of the poems: For this purpose, the commentators should have referred to the works of Arabic literature and the divans of Arab poets so that there is no ambiguity in her work; In such a way that the speaker of some famous poems is specified and a significant number of verses are left without mentioning the speaker. The mentioned defects are major factors, the book of description and analysis of Igd -ul-ula' by Maryam Iranmanesh has faced problems. It is hoped that the honorable commentator will correct the mentioned shortcomings in the next editions.

References

- Abū al-‘Alā’ al-Ma‘arrī. (1376). *Saqt al-Zand*, Beirut: Dar-o Beirut.
- Abū al-‘Alā’ al-Ma‘arrī. (1411). *Sharh-o divan al-amasat li abi Tammam*, Beirut: Dar-o gharb al-islami.
- Abu al-Atahiya. (1406). *Divan*. Beirut: Dar-o Beirut.
- Abu'l-Fadl Bayhaqi. (1390). *Tārīkh-i Bayhaqī*, research: Khalil Khatib rahbar. Tehran: Mahtab.
- Abu Firas al-Hamdani. (1414). *Divan*, Research: Khalil Aldowaihi, Beirut: Dār Al-Kitab Al- Arabi.
- Abū Nuwās. (No date). *Divan*, Beirut: Dār o Sader.
- Abū Tammām, (1414). *Divan*, Research: Khatib Tebrizi, Beirut: Dār Al-Kutub Al- Arabi.

- Abzon Alomani. (1404). *Divan*, research: Hilal naji, Jamiat al Qatar.
- Afzal al-din Kermani. (1356). *Igd -ul-ula' lilmawgif al-a'la'*, research: Ali Mohammad Ameri Naini, Kerman: University of Kerman.
- Al- Abivardi. (1395). *Divan*, research: Omar al-as'ad, Demashq: Matba'at al-Zeid ibn Sabet.
- Al-Alam Al-Shantamari. (1413). *Sharh-o Divan-e Hamasat li Abi Tammam*, Dubai: Markaz Jam'at al- Majid.
- Al-Azdi. (1387). *Kitab al-ma*, Tehran: Iran University of Medical Sciences - Institute of Medical History Studies.
- Al-Bakharzi. (1414). *Doumyat al-gasr va osrat-o ahl al-asr*. Beirut: Dar al-jil.
- Al-Bakharzi. (No data). *Divan*. Manuscript belonging to Umm al-Qura Society of Arabia.
- Al-Haderat. (No data). *Divan*, research: Nasir al-din al-asad.
- Al-Jahiz. (1424). *Al-Hayvan*, research: Mohammad Basel Oyoon Soud, Beirut: Dar al-kotob al-ilmia.
- Al-Jauhari. (1376). *Al-Şihāh fī al-lughah*, Research: Ahmad Abdulghafour Attar, Beirut: Dār al-ilm Lilmalaein.
- ‘Alī ibn Abī Tālib. (1426). *Divan*, Beirut: Dar-o Sadir.
- Al-Khatib Al-Tabrizi. (1421). *Shar-o divan Al-hamasat Li Abi Tammam*, Beirut: Dar al-kotob al-ilmia.
- Al-Mutanabbi. (2012). *Divan*, Research: Abdoulrahman al-Barghoogi, Cairo: Hindawi Foundation for Education and Culture.
- Al-Raghib al-Isfahani. (1374). *Translation and research of the vocabulary of the words of the Qur'an*, Tehran: Mortazavi.
- Al-Tha'alibi. 1403. *Kitāb Yatīmat al-dahr fī mahāsin ahl al- ‘aşr*, research: Mofid Mohammad Gomayha, Beirut: Dār al-Kutub Al-‘Ilmiyah.
- Al-Tha'alibi. (No date). *Al-lataif va Al-zaraif*, Beirut: Dār Al-Manahil.
- Al-Tehami. (1402). *Divan*: Riyadh: Mktabat al-ma'arif.
- Al-Zerekli. (No data). *Al-a'lam*, Beirut: Dār Al-ilm Lilmalaein.
- Al-Zamakhshari. (1386). *Moghadamat Al-adab*, Tehran: Institute of Islamic Studies, University of Tehran.
- Amid. H. (1390). *Amid's Persian dictionary*, Tehran: Agah.
- Bastani Parisi. M. I. (1340). “Kerman History Sources and Sources”, *Tehran University Literature Journal*. No: 1, pp: 94- 142.
- Dehkhoda, A, A. (1377). *Dehkhoda Dictionary*, Research: Mohammad Moein& Seyyed Jafar Shahidi, Tehran: University of Tehran.
- Fouad Ephrem Boustany. (1375). *Encyclopedia Arabica*, Tehran: Islami.

- Garshay. A.A. (1371). *Qamous al-Quran*, Tehran: Dar al-kotob al-islamiat.
- Ibn Duraid. (1988). *Jamhara fi 'l-Lughat*. Beirut: Dar Al-ilm Lilmalaein.
- Ibn Qotaibat. (1418). *Oyoon al-Akhbar*, research: Yousef Ali Tavil. Beirut: Dar al-kotob al-ilmiat.
- Iranmanesh. M. (1384). *Explanation and Analysis of "Igd -ul-ula' lilmawgif -al-a'la'*, Tehran: Ittela'at.
- Ma 'luf. L. (1387). *Al- Mounjid*, Research: Ahmad Sayyah, Tehran: Islami.
- Masud Sa'd Salman. (1362). *Divan*, Tehran: Golshaei.
- Moein. M. (1378). *Persian dictionary*, Tehran: Amir Kabir.
- Omar Farrookh. (1981). *Tarikh al-adab al-arabi*, Beirut: Dār Al- Ilm Lilmalaein.
- Qays ibn al-khatim. (1381). *Divan*, Baghdad: Matba'at al-ani.
- Sa'di. (1389). *Golestan*, research: Gholam Hossein Yousefi, Tehran: Khawrazmi.
- Sadri Afshar. GH& Hakami. N. (1389). *A'Alam Persian dictionary*, Tehran: Contemporary culture.
- Safa. Z. (1369). *Târikh-e adabiyyât dar Irân*, Tehran: Ferdows.
- Sorra Dorra Sorra Ba'r. (1995). *Divan*, Cairo: Dar al-kotob al-misriat.
- Ta'abbata Sharran. (1404). *Divan*. Beirut: Dar al- gharb al-islami.
- Tarfat ibn al-abd. (2000). *Divan*, research: Al-Alam Al-Shantamari. Beirut: Al-moassesat al-arabiat.
- Toraihi. (1375). *Majma' al-bahrain*, research: Ahmad Hosseini, Tehran: Mortazavi.

فصلنامه

سال ۲۰، شماره ۷۹، بهار ۱۴۰۲، ص ۱۲۳-۱۴۶

مقاله پژوهشی

DOI: <https://doi.org/10.2634/Lire.20.79.123>

DOR:20.1001.1.17352932.1402.20.79.5.4

نقدی بر کتاب شرح و تحلیل عقد العلی للموقف الاعلی از مریم ایرانمنش

دکتر سیامک سعادت^{۱*}؛ دکتر غلامعباس رضایی هفتاد^۲

دریافت مقاله: ۱۳۹۹/۱۲/۱۰ پذیرش مقاله: ۱۴۰۰/۱۰/۴

چکیده

عقد العلی یکی از ویژه‌ترین متون نثر فارسی است که مشحون به لغات، اصطلاحات، اشعار و امثال فارسی و عربی است. این ویژگیها سبب شده است تا عقد العلی نیازمند شرحی جامع باشد. مریم ایرانمنش این کتاب را شرح و تحلیل کرده است. این شرح در موارد متعددی نارسایی‌ها و ایرادات اساسی دارد. در این نوشتار، این اشکالات به شش گروه اشکالات واژگانی بخش فارسی و عربی، خطاهای صرفی، ایرادات نحوی، ابهام و نارسایی‌های ترجمه اشعار عربی و عدم ذکر گویندگان اشعار تقسیم‌بندی شده است. کوشیده‌ایم با مراجعه به دیوانهای شاعران و کتابهای مرجع و فرهنگهای معتبر فارسی و عربی نشان دهیم که چگونه در هر کدام از این موارد شارح به خطا رفته و سرچشمه این خطا چه بوده است. خطاهای واژگانی شارح، ناشی از مراجعه نکردن به لغتنامه‌های معتبر فارسی و عربی، اشکالات صرفی و نحوی وی اغلب حاصل تشخیص ندادن نقش نحوی واژگان و عبارات، تشخیص ندادن زمان، ریشه و صیغه افعال بوده و نارسایی‌ها و ابهام، ناشی از مراجعه نکردن به دیوان شاعر، کتابهای مرجع و فرهنگهای معتبر است. در هر مورد، پس از ذکر اشکال متن، توضیحات شارح را آورده‌ایم و پس از نقد و بررسی این توضیحات و نشان دادن خطاها و اشکالاتش، شرح و توضیح

۱۲۳

فصلنامه پژوهش‌های ادبی سال ۲۰، شماره ۷۹، بهار ۱۴۰۲

۱. دانش‌آموخته دکتری زبان و ادبیات فارسی دانشگاه تهران - نویسنده مسئول

s_saadatie@ut.ac.ir

orcid: 0000-0002-1016-1209

ghrezaee@ut.ac.ir

۲. دانشیار زبان و ادبیات عرب دانشگاه تهران

پیشنهادیمان را از متن ارائه کرده‌ایم. کوشیده‌ایم توضیحات از این لغزشها عاری باشد و رساتر و دقیقتر.

کلیدواژه‌ها: عقدالعلی للموقف الاعلی، افضل‌الدین کرمانی، نقد شرح، نثر، مریم ایرانمنش.

مقدمه

احمد بن حامد، افضل‌الدین کرمانی در حدود سال ۵۳۰ ه. ق در شهر کرمان (و به روایتی در کوهبنان) به دنیا آمد. از وی با عنوان افضل کرمان یا به کنیه‌اش، أبو حامد نیز یاد می‌شده است. وی نه فقط پزشکی حاذق، بلکه مورخی نکته‌سنج و فیلسوفی بزرگ بود و نخستین و قدیمی‌ترین تاریخ درباره‌ی استان کرمان نیز از آثار او به شمار می‌رود. وی مدتها در دربار سلجوقیان کرمان به شغل دبیری و طبابت اشتغال داشت و نیز طبیب مخصوص ملک دینار غزّ بود و افزون بر این به سبب جایگاه والایش در دانش پزشکی از یاری و پشتیبانی اتابکان یزد و اولاد طغرل شاه سلجوقی نیز برخوردار بود (صدری افشار و دیگران، ۱۳۸۹: ۱۲۶). از جمله آثار وی، علاوه بر عقدالعلی (۵۸۴ ه. ق) کتاب *بداایع الازمان فی وقایع کرمان* در جغرافیاست که به تاریخ افضل شهرت دارد و کتاب *المضائف الی بدایع الازمان فی وقایع کرمان*.

عقدالعلی مهمترین اثر افضل‌الدین کرمانی است که از پنج بخش تشکیل یافته است. این کتاب علاوه بر اشمال بر اطلاعات تاریخی کرمان در اواخر عهد قاوردیان و تسلط ملک دینار بر آن دیار از نمونه‌های بارز انشای مصنوع و فنی اواخر سده ششم است. وسعت اطلاع افضل در ادب و علوم رایج دوره وی، سبب شده است تا وی در اظهار فضل مبالغه کند و کتاب خویش را به انواع صنایع لفظی، لغات، ترکیبات، اشعار و امثال فراوان عربی بیاراید و نمونه‌ای زیبا از انشای مصنوع و متکلف منشیانه در کتاب عقدالعلی پدید آورد (صفا، ۱۳۶۹: ۱۰۲۵/۲).

عقدالعلی نخستین بار به کوشش کم‌نظیر علی محمد عامری نائینی در سال ۱۳۱۱ ه. ش تصحیح و چاپ شد. پس از آن در سال ۱۳۵۶ ه. ش، دکتر محمدابراهیم باستانی پاریزی، مقدمه‌ای بر این کتاب نوشت و آن را به چاپ رساند. در نهایت مریم ایرانمنش در سال ۱۳۸۴، این کتاب را با عنوان شرح و تحلیل *عقدالعلی للموقف الاعلی* منتشر کرده است.

ضرورت تحقیق

اثر مریم ایرانمنش، تنها شرحی است که بر این کتاب نوشته شده است؛ اما متأسفانه برخلاف

عنوان کتاب، وی به شرح و تحلیل عقداًلعلى نپرداخته است. توضیحات وی در بخش تعلیقات فارسی جز در موارد انگشت‌شمار، به صورت شرح واژگان است نه بیان دشواریهای متن. در برخی موارد نیز همین شرح واژگان هم خطاهای فاحشی دارد. مبرهن است که هر واژه می‌تواند معنای متعددی داشته باشد و نکته مهم این است که در سیاق عبارت، آن واژه چه معنایی دارد؛ اما ایرادات اساسی این شرح و تحلیل در بخش عربی است. می‌توان گفت شارح کتاب برای توضیح اشعار و عبارات عربی، تنها به حافظه خود تکیه کرده و در اغلب موارد به دیوان شاعران، کتابهای معتبر، فرهنگها و... مراجعه نکرده است.

عقداًلعلى متنی کاملاً ادبی، و افضل‌الدین کرمانی تا حد زیادی به نثر قرن ششم وفادار است. استشهاد به اشعار عربی، یکی از برجسته‌ترین ویژگیهای سبکی این کتاب است به گونه‌ای که افضل‌الدین ۲۸۶ بار به اشعار تازی تمثّل جسته است؛ اما متأسفانه شرح مریم ایرانمنش در موارد بسیاری، هم زیبایی کتاب را از بین برده و هم خود همین شرح و تحلیل، غیرادبی است. در شرح این متن ادیبانه، یازده بار از فعل «می‌باشد» استفاده شده است (صفحات: ۸۳، ۸۷، ۸۸، ۸۹، ۹۰، ۹۶، ۱۲۸، ۱۴۹، ۱۵۰، ۱۶۳، ۱۷۹) و در مواردی نیز واژه‌هایی چون قاطی می‌شود (۱۹۶)، دوروبر (۶۴)، از دست او خسته هستند (۸۶)، این قدر (۹۲)، یک سری (۹۲)، (۱۸۱)، درست و حسابی خورده است (۱۱۸)، برود بخوابد (۱۹۳) نیز در تعلیقات به کار رفته است.

روش پژوهش

این نوشتار به روش تحلیلی-توصیفی، تمام اشکالات بخش فارسی و عربی چاپ مریم ایرانمنش را به شش گروه اشکالات واژگانی بخش فارسی و عربی، خطاهای صرفی، ایرادات نحوی، ابهام و نارساییهای ترجمه اشعار عربی و عدم ذکر گویندگان اشعار تقسیم‌بندی کرده است. کوشیده‌ایم با مراجعه به دیوان شاعران، کتابهای مرجع و فرهنگهای معتبر فارسی و عربی نشان دهیم که چگونه در هرکدام از این موارد، شارح به خطا رفته و سرچشمه این خطا چه بوده است.

پیشینه پژوهش

تاکنون مقاله‌ای نگاشته نشده است که به نقد و بررسی کتاب شرح و تحلیل عقداًلعلى للموقف الاعلى بپردازد و این نوشتار، نخستین کوشش در این زمینه است. درباره خود کتاب عقداًلعلى

نیز تاکنون مقالات معدودی نوشته شده است که بدانها اشاره می‌شود: ۱. دکتر محمد ابراهیم باستانی پاریزی در مقاله «منابع و مآخذ تاریخ کرمان» (باستانی پاریزی، ۱۳۴۰: ۱۴۲-۹۴) کتاب عقدالعلی را معرفی کرده است. ۲. مریم ایرانمنش و غلامحسین شریفی در مقاله «مقایسه برخی ویژگیهای سبکی دو کتاب عقدالعلی و سمط‌العلی» (ایرانمنش و شریفی، ۱۳۹۲: ۴۶-۲۷) به بررسی نکات سبکی این دو کتاب پرداخته‌اند. ۳. پروین ترکمنی آذر در مقاله «تأملی بر آداب ملوک و قاعده ملکداری در نگاه افضل‌الدین کرمان (مقایسه تطبیقی کتاب عقدالعلی للموقف الاعلی با سیرالملوک‌های پیشین)» (ترکمنی آذر، ۱۳۸۸: ۵۱-۱۵) آداب کشورداری را در آثار متعدد کاویده است.

بحث و بررسی

۱. اشکالات بخش فارسی

دقت نکردن در معنا و ساختار جملات، واژه‌ها و جستجوی کافی نکردن برای یافتن معنای مناسب و مراجعه نکردن به فرهنگهای معتبر تعلیقات را با نارسایی روبه‌رو ساخته است:

۱-۱ در مستی بذل بسیار کردی و تمیز معتبر نداشتی. عطای امیر و سپهسالاری به مطربی

دیدی. تمیز: فرق و امتیاز (ایرانمنش، ۱۳۸۴: ۵۳)

نقد و بررسی: «فرق و امتیاز» در این عبارت با سیاق عبارت چه ارتباطی دارد؟ در فرهنگ معین برای «تمیز» علاوه بر معانی گفته‌شده، این واژه‌ها ثبت شده است: در اصل تمیز؛ تشخیص، فراست، بازشناختن (معین، ۱۳۷۸: ۱۱۴۴/۱).

این معانی با سیاق عبارت کاملاً سازگار است: وی در مستی بذل و بخشش بسیار می‌کرد (و چون مست بود) جایگاه‌ها و افراد را از هم تشخیص نمی‌داد.

۱-۲ انواع بلا و عذاب از قحط و نیاز و نالیمنی طرق و قطع قوافل می‌کردند. قوافل: ج قافله، در اینجا به معنی راه‌ها (ایرانمنش، ۱۳۸۴: ۹۶).

نقد و بررسی: چه نیازی هست که «قافله» را در معنای «راه‌ها» در نظر بگیریم؟ مگر در جمله قبلی، «طرق» به معنای راه‌ها نیامده است؟ معنای عبارت چنین است: انواع بدیها را مرتکب می‌شدند؛ این بلاها عبارت بود از ایجاد قحطی، نالیمن ساختن راه‌ها و راهزنی از کاروان‌ها.

نقدی بر کتاب شرح و تحلیل عقداً لعلى للموقف الاعلى از مریم ایرانمنش

۳-۱ احوال اطراف و اخبار جوانب استعمال و استطلاع می‌کنند. استعمال از باب استفعال: اعلام کردن؛ استطلاع: از باب استفعال: اطلاع دادن (ایرانمنش، ۱۳۸۴: ۱۲۶).
نقد و بررسی: شارح کتاب معانی کاملاً برعکس از این دو واژه به دست داده است. استعمال: پرسیدن از چیزی، آگاهی خواستن، خبرگیری. استطلاع: پرسیدن، آگاهی خواستن (دهخدا، ۱۳۷۷: ذیل واژه‌ها).

۲. بخش عربی

۲-۱ خطاهای واژگانی

مراجعه نکردن به فرهنگهای معتبر فارسی و عربی، دیوان شاعران و شروح آنها، کتابهای مرجع و اعلام، جستجو نکردن برای یافتن معانی متناسب با سیاق عبارت، دقت ناکافی در عبارتهای کنایی و استعاری، برخی از دلایلی است که ترجمه مترجم را با خطا روبه‌رو کرده است:
۱-۲ خَيْرُ السُّلْطَانِ مَنْ أَشْبَهَ النَّسْرَ حَوْلَهُ الْجَيْفُ لَأَنَّ أَشْبَهَ الْجَيْفَةَ حَوْلَهَا النَّسْرُ (ابن قتیبه، ۱۴۱۸: ۵۵/۱).

بهترین پادشاه پادشاهی است که دور و بر او عقابها باشد نه لاشخورها و بهترین پادشاه، آن پادشاهی نیست که دورش کرکس‌های لاشه خور باشد (ایرانمنش، ۱۳۸۴: ۶۴).

نقد و بررسی: النَّسْر: کرکس؛ الْجَيْفُ: جمع جَيْفَة: مردارها (الزمخشری، ۱۳۸۶: ۳۲ و ۷۸).

ترجمه پیشنهادی: بهترین پادشاه کسی است که همانند کرکس باشد و اطراف وی را مردارها گرفته باشند؛ نه پادشاهی که چون مردار، گرد وی را کرکسان گرفته باشند.

۲-۱ و ۲-۲ وَ كَمْ مِثْلَهَا فَارَقَتْهَا وَ هِيَ تَصْفُرُ

چه بسیار مانند آن را ترک نمودم و از آن جدا شدم درحالی که آن همچنان زرد می‌شد (ایرانمنش، ۱۳۸۴: ۱۹۵).

نقد و بررسی: مترجم فعل «تَصْفُرُ» را در معنای زرد شدن به حساب آورده که کاملاً خطاست و معنای آن سوت زدن و صدا زدن است (فراهیدی، ۱۴۰۹: ۱۱۴/۷). صورت کامل این شعر، چنین است:

فَأَبْتُ إِلَى فَهْمٍ وَمَا كِدْتُ أَنْبَأَ
وَ كَمْ مِثْلَهَا فَارَقَتْهَا وَ هِيَ تَصْفُرُ

ترجمه پیشنهادی: به سوی قبیله «فهم» بازگشتم درحالی که نزدیک بود بازنگردم. (زیرا مشرف به مرگ بودم.) چه بسیار قبایلی که از آنها جدا شده‌ام درحالی که آنها سوت می‌زنند و مرا به سوی خویش فرامی‌خوانند.

۳-۱-۲ نَهَاہُمْ أَنْ يَمْسُوا عِنْدَهُ فَلَمَّا وَ أَنْ يَدُلَّ بَنُو الْأَحْرَارِ بِالْعَمَلِ
 آنها را منع کرد از اینکه در حضور او قلمی بردارند و مانع شد که آزادگان (ایرانیان) با
 کاری خوار شوند (ایرانش، ۱۳۸۴: ۶۴).

نقد و بررسی: «عمل» در متون کهن به کار عادی هیچ ارتباطی ندارد؛ بلکه بیشتر به معنای
 کار دیوانی مخصوصاً جمع‌آوری مالیات و خراج است (دهخدا، ۱۳۷۷: ذیل واژه)؛ برای نمونه به
 چند مورد اشاره می‌شود:

شغلها و عملها که دبیران داشتند بر ایشان بداشتند (بیهقی، ۱۳۹۰: ۱۹۶۱).
 چون پیرهن عمل بپوشیدم   بگرفت قضای بد گریبانم
 جز به خردمند مفرما عمل   (مسعود سعد، ۱۳۶۲: ۳۵۱)
 گرچه عمل کار خردمند نیست
 (سعدی، ۱۳۸۹: ۱۷۰)

ترجمه پیشنهادی: آنها را منع کرد از این که نزد وی قلمی را لمس کنند (مانع وزارت و
 کاتبی آنان شد.) و (مانع شد) که آزادگان با کار و شغل دیوانی خوار شوند.
 ۴-۱-۲ حَتَّى اسْتَمَرَّتْ عَلَي شَرِّ مَرِيئْتُهُ   مُسْتَحْكَمِ السِّنِّ لَأَقْحَمًا وَلَا ضَرَعًا
 به کسی که با سختی زندگی ریسمان وجودش محکم شود نه به فردی خائف (ایرانش،
 ۱۳۸۴: ۶۴).

نقد و بررسی: مُسْتَحْكَمِ السِّنِّ: سخت دندان، کنایه از فرد قوی و پابرجا؛ قَحْم: پیرمرد
 فرتوت، انسان ضعیف (دهخدا، ۱۳۷۷: ذیل واژه)؛ ضَرَع: خوار و زار (راغب اصفهانی، ۱۳۷۴: ۴۵۲/۲).

ترجمه پیشنهادی: تا اینکه ریسمان وجودش با سختی‌های زندگی استوار شود. کسی که
 پابرجا و قوی است نه انسان فرتوت و ضعیف و خوار.
 ۵-۱-۲ شَرِّ الْفُؤَسِ وَ فِتْنَةٍ مَا مِثْلَهَا   لِلْمُطْمَئِنِّ وَ عَقْلُهُ الْمُسْتَوْفِزِ
 او دام عقلهاست، او خوش‌خاطری است که مانند‌ی بر آن نمی‌باشد و عقل او فراوان
 است (ایرانش، ۱۳۸۴: ۸۳).

نقد و بررسی: عَقْلُهُ: قیدوبند؛ الْمُسْتَوْفِزِ: نامطمئن، ناآرام (دهخدا، ۱۳۷۷: ذیل واژه‌ها).

ترجمه پیشنهادی: ... و قیدوبندی برای هر انسان نامطمئن و ناآرام است.
 ۶-۱-۲ بَطْلٌ يَخُوضُ الْخَيْلَ وَ هِيَ شَوَائِلٌ   خَلْفَ الْأَسِنَّةِ وَ هُوَ غَيْرُ مُدَجِّجٍ
 او قهرمانی است که در میان سپاه وارد می‌شود آن هم در حالی که سپاه خشم دارد و در
 پشت نیزه‌ها قرار دارند، ولی او اضطرابی ندارد (ایرانش، ۱۳۸۴: ۸۶).

نقدی بر کتاب شرح و تحلیل عقداً لعلى للموقف الاعلى از مریم ایرانمنش

نقد و بررسی: شَوَائِلُ: ج «شَائِلَةٌ» ماده شتر کم شیر و لاغر، گروه گوسپندان (ازهری، ۱۴۲۱: ۲۸۲/۱۱)؛ غَيْرُ مُدَجَّجٍ: بدون پوشش، بدون لباس جنگی (جوهری، ۱۳۷۶: ۳۱۳/۱).

ترجمه پیشنهادی: او دلاوری است که بی‌باکانه و بدون لباس جنگی در دل سپاهیان دشمن فرو می‌رود در حالی که آنان چون گوسپندان در پشت نیزه‌ها پنهان شده‌اند (وصف دلیری ممدوح و ترس دشمنانش از او).

۷-۱-۲ مُعَامَسُ حَرْبٍ مَا تَزَالُ جِيَادُهُ
جَدِيرٌ بَأَنَّ تَنْشَقَّ عَنْ ضَوْءِ وَجْهِهِ
وَأَنَّ يَهْرَمَ الصَّفِّ الْكَثِيفَ بِطَعْنِهِ
مُطْلَحَةً مِنْهَا حَسِيرٌ وَظَالِعٌ
ضَبَابَةٌ تَقَعُ تَحْتَهُ الْمَوْتُ نَاقِعٌ
لَهُ عَامِلٌ فِي إِثْرِهَا مُتَّبِعٌ

او وارد شونده به جنگ است و سواران و اسبان او پیوسته از دست او خسته هستند و شایسته است که از نور چهره او غباری که در میدان جنگ است شکافته شود؛ زیرا این غبار مرگ نهفته است و اگر لشکر و سپاه انبوه را با ضربه خود شکست دهد از آن روست که او پیگیری و تلاش مداوم دارد (ایرانمنش، ۱۳۸۴: ۸۶).

نقد و بررسی: در این ترجمه برخی از واژه‌ها به درستی معنا نشده است. مصرع دوم بیت سوم نیز اصلاً ترجمه نشده است.

نَاقِعٌ دَائِمٌ، النَّاقِعُ مِنَ الْمَوْتِ: الدائم (ازدی، ۱۳۸۷: ۱۲۷۲/۳)؛ عامل: سینه نیزه که نزدیک سنان است (بستانی، ۱۳۷۵: ۵۹۶).

ترجمه پیشنهادی: او دلیرانه وارد میدان جنگی می‌شود که سواران و اسبانش پیوسته فریاد کشیده و دشمنانش را تباہ می‌کنند. (این حملات بی‌درپی سبب می‌شود که) تعدادی از سپاهیان و اسبان، خسته و درمانده شوند. شایسته است که از درخشش چهره‌اش، ابرهای غباری که در زیر آنها مرگ دائم، پنهان شده است، شکافته شود و (شایسته است) که صفهای انبوه دشمنانش را با نیزه‌اش به هزیمت راند؛ نیزه‌ای که میانه‌اش به دنبال آن حرکت می‌کند.

۸-۱-۲ وَقَفَتْ وَ مَا فِي الْمَوْتِ شَكٌّ
كَأَنَّكَ فِي جَفْنِ الرَّدَى وَ هُوَ نَائِمٌ

تو آگاه شدی در حالی که در مرگ شکی برای آگاه نمی‌باشد. گویا که تو در مژگان هلاکتی و مرگ در خواب است (ایرانمنش، ۱۳۸۴: ۸۶).

نقد و بررسی: «وَقَفَتْ» به معنای ایستادن است نه آگاه شدن. آگاهی در اینجا به سیاق کلام چه ارتباطی دارد؟

ترجمه پیشنهادی: تو (در میدان جنگ) بیباکانه ایستادی و حال اینکه که هیچ شکی در کشته

شدن چنین جنگجویی نبود.

۹-۱-۲ رَأَتْ عَزْمَاتِي وَفَرَطَ أَنْكَمَاشِي
وَطُولَ التَّمْلُمْلِ فَوْقَ الْفِرَاشِ
فَقَالَتْ أَرَاكَ أَخَا هَمِّهِ
سَتَغْلِبُهَا فَتَرَى ذَا ائْتِعَاشِ
فَهَلَّا أَقَمْتَ وَلَكَمْ تَغْتَرِبُ
فَقُلْتُ: الْقِنَاعَةُ طَبَعُ الْمَوَاشِي

او، اراده و همت من و شدت انقباض و ناراحتی من و طول و مدت دار شدن من را در بستر دید. پس گفت من تو را صاحب همت می بینم، تو به زودی به نشاط خواهی رسید. پس چرا نماندی و چرا عزم سفر نکردی، من گفتم قناعت، طبع روندگان است (ایرانمنش، ۱۳۸۴: ۹۳).

نقد و بررسی: اَنكَمَاش: شتاب، چالاکي؛ التَّمْلُمْل: ناآرامی بیمار؛ ذَا ائْتِعَاش: سالم، بهبودیافته؛ الْمَوَاشِي: ج «مَاشِيَه»، ستور، چهارپا (دهخدا، ۱۳۷۷: ذیل واژه‌ها).

ترجمه پیشنهادی: (معشوقه‌ام) اراده‌ها، چالاکي و ناآرامی بسیارم را در بستر دید و گفت من تو را صاحب همت می دانم؛ به زودی بر بیماری چیره می شوی و (زندگیت) بهبود می یابد. چرا اقامت نکردی و به سفر رفتی؟ او را گفتم قناعت، خلق و خوی حیوانات است.

۱۰-۱-۲ حَوَالِيهِ بَحْرٌ لِلتَّجَافِيهِ مَائِحٌ
وَكُلُّ قَتِيٍّ لِلْحَرْبِ فَوْقَ جَبِينِهِ
يَسِيرٌ بِهِ طُودٌ مِنَ الْخَيْلِ أَيُّهُمْ
مِنَ الضَّرْبِ سَطْرٌ بِأَلْسِنَتِهِ مُعْجَمٌ
وَعَيْنُهُ مِنْ تَحْتِ التَّرِيكَةِ أَرْقَمٌ
يَمْدُ يَدَيْهِ فِي الْمُقَاضَةِ ضَيْعٌ

اطراف او دریایی است که موج می زند چون گیسوان او و او را گروهی از اسبان خوب حرکت می دهند. شیر دو دستش را دراز می کند و چشمانش از زیر تخت چون چشمان مار است و هر جوانمردی به خاطر جنگ در بالای پیشانی اش علامتی است که با نیزه‌ها بر جای مانده (ایرانمنش، ۱۳۸۴: ۹۸).

نقد و بررسی: برخی از واژگانی که مترجم در ترجمه به معنای آن‌ها هیچ توجهی نکرده، عبارت است از: التَّجَافِيهِ: ج «تَجَافٍ» برگستوان، مَائِح: مَوَاج، صَفْت «بَحْرٌ»؛ طُود: کوه بزرگ؛ أَيُّهُمْ: کوه بلند و صَعْبُ الْعُبُورِ؛ الْمُقَاضَةُ: زره فراخ و گشاد؛ ضَيْعٌ: شیر، به قرینه «الْمُقَاضَةُ» استعاره از پهلوان؛ التَّرِيكَةُ: خود آهنین؛ أَرْقَمٌ: مار سیاه و سپید، مار پیسه (دهخدا، ۱۳۷۷: ذیل واژه‌ها).

ترجمه پیشنهادی: گرداگرد وی (به سبب فراوانی ابزار جنگی) دریایی است که چون برگستوان، وی را در بر گرفته است و کوهی از سواران و دلاوران، او را به حرکت وامی دارد. (هم چنین گرداگرد وی) جوانان دلاوری هستند که بر پیشانی آنان، آثار جنگ وجود دارد. (اثر

_____ نقدی بر کتاب شرح و تحلیل عقداً لعلى للموقف الاعلى از مریم ایرانمنش

جنگ و نیزه، چون نقطه بر پیشانی آنان نقش بسته است.) او چون شیری دستانش را از درون زره فراخ (برای جنگیدن) دراز می‌کند در حالی که چشمانش همچون مار پیسه زیر کلاه‌خودش پنهان است. (در شجاعت چون شیر شریزه است و در تیزی چون مار پیسه.)

۱۱-۲ و فسیحه الأکناف ضاعف حسنها بر لها مفضی و بحر مترع

گوشه‌ها و اطراف آن گونه‌گون است، حسن آن را نیکی فراوان و دریای ژرف بخشش دوچندان کرده است (ایرانمنش، ۱۳۸۴: ۱۴۱).

نقد و بررسی: بر: خشکی؛ مفضی: فراخ، وسیع؛ مترع: پر، سرشار، لبریز (دهخدا، ۱۳۷۷: ذیل واژه‌ها).

ترجمه پیشنهادی: اطراف ناحیت «هرمز» فراخ است. دشت وسیع و دریای لبریز، زیبایی آن را دوچندان کرده است.

۱۲-۲ و هواؤها أرج نسیم و تربها مسك تهاده العدائر أذفر
أرض تجر بها الخلفه ذيلها و بها الجباه من الملوک تعفر
فكانها جليت علينا جنه و كان دجلة فاض فيها الكوثر

هوای آن بوی خوش نسیم دارد و خاک آن، مشک خوش بویی است که برکه‌های پر آب آن را هدیه کرده‌اند. آن سرزمینی است که فرمانروایی به‌واسطه آن به خود می‌بالد و در آن سرزمین، مالیات‌گیران از همه درمی‌گذرند. گویی بهشت بر سر آن کشیده و آراسته گشته و حوض‌های آنها از آب کوثر پر شده (ایرانمنش، ۱۳۸۴: ۱۴۴ و ۱۴۳).

نقد و بررسی: ج «عَدِيرَة» گیسوان بافته زن (بستانی، ۱۳۷۵: ۶۳۷)؛ الجِبَاهُ: ج «جَبَهَة» پیشانی (قرشی، ۱۳۷۱: ۱۵/۲)؛ تُعْفَرُ: به خاک مالیده می‌شود (الزمخشری، ۱۳۸۶: ۲۵۲). به خاک مالیده شدن پیشانی، کنایه از سجده کردن و تعظیم آن درگاه است؛ جُلِيَتْ: متجلی شد.

ترجمه پیشنهادی: هوای شهر بردسیر، بوی خوش نسیم دارد و خاکش بوی مشکی دارد که گیسوان خوشبو آن را به هدیه فرستاده‌اند. سرزمینی که خلافت، دامن‌کشان به سوی آن می‌آید (خلافت مشتاق آن است) و پیشانی پادشاهان در بارگاه آن به سبب کثرت تعظیم به خاک مالیده می‌شود. گویی بهشتی برای ما متجلی شده و کوثر بهشتی در رودهایش جاری است.

۱۳-۲ نزلوا بانقرة يسيل عليهم ماء الفرات يجيء من أطواد
انها أنگاه به آنکارا فرود آمدند در حالی که فرات از هر طرف بر آنها در حرکت بود (ایرانمنش، ۱۳۸۴: ۱۴۴ و ۱۴۳).

نقد و بررسی: شارح کتاب «انقره» را که شهری در نزدیکی «حیره» عراق است (عمر فروخ، ۱۹۸۱: ۱۵۹/۱) با آنکارای کنونی اشتباه گرفته است. از سوی دیگر «أطواد»: ج طود، کوه‌هاست که شارح کتاب در خطایی آشکار، آن را (اطراف) ترجمه کرده است.

ترجمه پیشنهادی: در «انقره» منزل کردند؛ شهری که آب فرات از فراز کوه‌ها چون سیلی به‌جانب آنان می‌آمد. (در ناز و نعمت به سر می‌بردند).

۱۴-۲-۱ فَإِنْ يَكُ عَتَابٌ مَضَى لِسَبِيلِهِ فَمَا مَاتَ مَنْ يَبْقَى لَهُ مَثَلُ خَالِدٍ

اگرچه عتاب مرد و مرحوم شد، ولی کسی که او را نمونه و الگویی جاوید است نخواهد مرد (ایرانمنش، ۱۳۸۴: ۱۶۳).

نقد و بررسی: مترجم به‌جای معرفی «خالد» به ترجمه تحت‌اللفظی این واژه پرداخته است. عتاب: عتاب بن وراق بن الحارث بن عمرو الرياحی الیربوعی التمیمی (م ۷۷ ه.ق) از سرداران مُصعب بن زبیر و خالد، پسر وی است (زرکلی، بی‌تا: ۲۰۰/۴).

ترجمه پیشنهادی: اگرچه «عتاب» مرد (جای نگرانی نیست)؛ زیرا کسی که جانشینی چون «خالد» دارد، نمرده است.

۵-۲-۱ یُعْشَوْنَ حَتَّى مَا تَهْرُ كَلَابُهُمْ لَأَسْأَلُونَ عَنِ السَّوَادِ الْمُقْبِلِ
بِیضِ الْوُجُوهِ كَرِيمَةً أَحْسَابُهُمْ شَمُّ الْأَنْوَفِ مِنَ الطَّرَازِ الْأَوَّلِ

آنها زیاد می‌بخشند به طوری که سگان آنها پارس نمی‌کنند و از کسی که از دور به آنها می‌رسد، سؤال نمی‌کنند. آنها سپید چهره و خوش‌رو هستند و اصل و نسب آنها کریم است. مردانی مغرور از آن مردمان نخستین هستند (ایرانمنش، ۱۳۸۴: ۱۶۳).

نقد و بررسی: یُعْشَوْنَ: همواره مهمانان و درویشان به منزل آنان رفت‌وآمد می‌کنند (طریحی، ۱۳۷۵: ۳۱۷/۱)؛ بِيضُ الْوُجُوهِ: سپیدرو، کنایه از آبرومند، شرافتمند؛ شَمُّ الْأَنْوَفِ: بینی بالا، کنایه از شخص دارای مناعت طبع، عزتمند و شریف.

ترجمه پیشنهادی: (از بس که خواهندگان برای دریافت عطا و بخشش) نزد آنان می‌آیند، سگ‌هایشان (به سبب فراوانی دیدار و آشنایی با آنان) دیگر پارس نمی‌کنند. (دائم برایشان مهمان می‌رسد و بسیار مهمان‌نوازند). آنان از هیچ آینده‌ای در مورد دارایی‌اش نمی‌پرسند. (از بس امکاناتشان فراوان است از فراوانی مهمان‌بیم ندارند). مردانی آبرومند، پاک‌نژاد و دارای مناعت طبع که از برترین طبقات مردمند.

۱۶-۲-۱ شَرَفٌ كَمَا اتَّسَقَتْ كُعُوبٌ لِلْقَنَا وَ عَلِيٌّ كَمَا انْتَضَمَتْ عُقُودٌ كَوَاعِبِ

نقدی بر کتاب شرح و تحلیل عقداً لعلى للموقف الاعلى از مریم ایرانمنش

او بلند و شریف است همان طوری که شانه‌های نیزه‌ها هماهنگ است و او بلند است همان طوری که گردنبندهای زیبارویان به نظم کشیده شده (ایرانمنش، ۱۳۸۴: ۱۶۳).

نقد و بررسی: «شَرَفٌ» و «عُلَى»، مبتدا هستند برای خبر محذوف «لَهُ». از سوی دیگر، کُعُوب: ج «كَعَب»، گره‌ها و بندهای نیزه و «عُلَى»: ج «عُلَيَا» به معنای بزرگواری است. **ترجمه پیشنهادی:** او را شرافتی است که چون بندهای نیزه به هم پیوسته است (جد اندر جد شریف است). و بزرگواری‌های وی چون گردنبندهای زیبارویان به رشته کشیده شده است. (بزرگواری‌هایش پیوسته و پی‌درپی است).

۱۷-۱-۲ لَهُ نَارٌ تُشَبُّ عَلَى يَفَاعٍ إِذَا التَّيْرَانُ الْبَسَّتِ الْقِنَاعَا

او را آتشی است که در هر مجمع و مجلس می‌فروزد، آن هم زمانی که آتش‌های دیگران در زیر حجاب خاموشی پوشیده ماند (ایرانمنش، ۱۳۸۴: ۱۷۰).

نقد و بررسی: يَفَاع: پشته، بلندی؛ الْبَسَّتِ الْقِنَاعَا: (آتش) در گودی‌ها فروخته شد و پنهان ماند (الشَّتَمَرِي، ۱۴۱۳: ۱۰۷/۲).

ترجمه پیشنهادی: هرگاه آتش‌ها در گودی‌ها و زمین‌های پست فروخته شود تا رهگذران از آن آگاه نشوند، وی آتشی دارد که بر هر پشته‌ای فروخته شده است. (عرب‌ها آتشی داشتند به نام «نار القری») (آتش پذیرایی) که آن را هنگام غروب بر بلندی روشن می‌کردند تا کسی که در راه مانده است به سوی آتش بیاید و از او پذیرایی کنند. حال اگر عرب بدوی بخیل بود، فوراً پس از طبخ غذا، آتش را خاموش می‌کرد تا کسی مزاحمش نشود) (جاحظ، ۱۴۲۴: ۷۴/۵).

۱۸-۱-۲ يُعْطِي عَطَاءَ الْمُحْسِنِ الْخَضِلِ النَّدَى عَفْوًا وَيَعْتَذِرُ اعْتِذَارَ الْمُذْنِبِ

او می‌بخشد بدون تکلف، همچون بخشیدن شبنم (انسان نیکوکار تروتمند) و چون گناهکار عذرخواهی می‌کند (ایرانمنش، ۱۳۸۴: ۱۷۳).

نقد و بررسی: الْخَضِلِ: پرتراوت، گشاده‌رو، خندان (ابن درید، ۱۹۸۸: ۶۰۷/۱)؛ عَفْوًا: بی‌اختیار، خودبه‌خود، بی‌مقابل (همان: ۹۳۸/۲)؛ النَّدَى: عطا و دهش.

ترجمه پیشنهادی: او بی‌حساب می‌بخشد و عذرخواهی می‌کند؛ زیرا هرچقدر عطایش زیاد باشد، باز آن را کم می‌شمارد. (او بی‌اختیار و بی‌اینکه به مدح و ستایش چشم داشته باشد با روی گشاده می‌بخشد و چون گناهکار عذرخواهی می‌کند).

۱۹-۱-۲ وَصَيْفٌ جَوُّهُ لَهَبٌ وَكَأَخِيشٌ وَكَأَجَمَدٌ

و تابستانی که هوای آن داغ است و آن را خوشی و خوبی نیست (ایرانمنش، ۱۳۸۴: ۱۹۰).

نقد و بررسی: خیش: کتان. در خانه‌های تابستانی قدیمی که به خیش‌خانه موسوم بود، پرده‌های کتان می‌آویختند و برای خنک شدن هوا، آن را مرطوب می‌کردند (معین، ۱۳۷۸: ۱۴۷۰/۱). جَمَد: یخ، برف.

ترجمه پیشنهادی: و تابستانی که هوای آن بسیار گرم است و (در برابر آن) نه کتانی وجود دارد و نه یخی.

۲۰-۱-۲ اَلَيْكَ فَاَيُّ لَسْتُ مَمَّنْ اِذَا اَتَّقَى عَضَاضَ الْاَفَاعِي نَامَ فَوْقَ الْعَقَابِ
بدان که من از کسانی که هرگاه از گزند افعی‌ها جلوگیری کند، برود و روی عقربها بخوابد نیستم (ایرانمنش، ۱۳۸۴: ۱۹۳).

نقد و بررسی: اَلَيْكَ: اسم الفعل، دور شو! (لويس معلوف، ۱۳۸۷، ۵۳/۱)؛ اَتَّقَى: ترسید.
ترجمه پیشنهادی: از من دور شو! زیرا من از کسانی نیستم که چون از گزیدن مارها بهراسد، روی عقربها بخوابد. (مارگزیدگی تمثیلی برای مرگ و نابودی است و عقرب گزیدگی تمثیلی از تن دادن به خفت و خواری.)

۲۱-۱-۲ تَرْدٌ سَدَاهُ عَادِيَةَ اللَّيَالِي بِطَلْقِ الْمُجْتَلِي سَهْلِ السَّجِيَّةِ
بخشش او همیشه و پیوسته می‌رسد، آن هم با گشاده‌روی و خوش‌خلقی (ایرانمنش، ۱۳۸۴: ۱۷۸).

نقد و بررسی: در این ترجمه نه به نقش نحوی واژگان توجه شده و نه به معنای آنها. تَرْدٌ: باز می‌گرداند؛ سَدَى: نیکویی، احسان، کرم؛ عَادِيَةَ اللَّيَالِي: بلاها و حوادث روزگار.

ترجمه پیشنهادی: احسان و کرمش، بلاها و گرفتاریها را با روی گشاده و اخلاق خوش، دور می‌کند.

۲۲-۱-۲ وَ نَظْمٌ كَسَمَطِ الدَّرِّ يَنْظُمُ لِلدَّمِي وَ نَثْرٌ كَمَاءِ الْمُنْزَنِ يُمَزَجُ بِالشَّهْدِ
مرا شعری است که مانند رشته مروارید است که سروده می‌شود و منظم می‌شود برای صاحبان قصرها و مرا نثری است مانند آب باران که قاطی می‌شود با شهد (ایرانمنش، ۱۳۸۴: ۱۹۶).

نقد و بررسی: الدَّمِي: ج «دُمِيَّة» بت، پیکره (دهخدا، ۱۳۷۷: ذیل واژه)؛ مجاز از معشوق و ممدوح.

ترجمه پیشنهادی: مرا نظمی است که چون مروارید برای زیبارویان به رشته کشیده می‌شود و نثری چون آب باران که با شهد آمیخته شود.

۲۳-۱-۲ وَ كَمْ هُمْ نَضُّوْا أَنْ يَطِيرَ مَعَ الصَّبَا اِلَى الشَّامِ لَوْ كَانُوا حَبْسُهُ بِعِقَالِ

نقدی بر کتاب شرح و تحلیل عقداً العلی للموقف الاعلی از مریم ایرانمنش

شارح کتاب به سبب مراجعه نکردن به سقط الزند (أبو العلاء المعری، ۱۳۷۶: ۲۴۴)، این بیت را چنین ثبت کرده است:

وَ كَمْ هَمَّ نَضْوَانٍ يَطِيرُ مَعَ الصَّبَا إِلَى الشَّامِ لَوْلَا حَبْسُهُ بَعْقَالٍ

چه بسیار همت‌هایی که به همراه باد صبا به سوی شام روانه خواهد شد، اگر این همت در بند و حبس نبود (ایرانمنش، ۱۳۸۴: ۱۹۲).

نقد و بررسی: علاوه بر ثبت اشتباه بیت، این نکات مغفول مانده است: هم: شتر لاغر و پیر، تمیز «کم» خبریه و منصوب؛ نضو: لاغر و ضعیف، خیر «کم» و مرفوع (أبو العلاء المعری، ۱۳۷۶: ۲۴۴).

ترجمه پیشنهادی: بسا شتر سالخورده و لاغر اگر در بند نبود، بارها کوشیده بود با باد صبا به سوی «شام» پرواز کند.

۲-۲ خطاهای صرفی

موضوع علم صرف کلمه است که در آن ویژگی و ساختمان آن مورد بحث قرار می‌گیرد و فایده آن نیز شناخت کلمات و معانی آنها و نیز ساختن کلمات مناسب برای معانی مختلف است (تهانوی، ۱۹۹۶: ۲۲/۱). مترجم کتاب در موارد متعددی به نکات صرفی توجه نکرده است؛ نکاتی چون توجه به ساختمان واژگان، ریشه و زمان افعال، وزن واژگان، جمع و مفرد کلمات و... و این عوامل ترجمه را با خطا روبه‌رو کرده است.

۲-۲-۱ به ضرب صفاح و طعن رماح مصافهای سخت می‌رفت. صفاح: جمع صُفح: پهنای شمشیر (ایرانمنش، ۱۳۸۴: ۹۸).

نقد و بررسی: صفاح: جمع صُفح است نه صُفح (دهخدا، ۱۳۷۷: ذیل واژه).

۲-۲-۲ معاجر و مقانع درهم بستند. مقانع: ج مقنعه: روسری، چارقد (ایرانمنش، ۱۳۸۴: ۹۸).

نقد و بررسی: مقانع: جمع مقنعه است نه مقنعه (معین، ۱۳۷۸: ۴۳۰۳/۴).

۲-۲-۳ خطه بردسیر مهبط وحی ایمان است. مهبط: جای فرود آمدن (ایرانمنش، ۱۳۸۴: ۱۴۶).

نقد و بررسی: مهبط درست است نه مهبط (قرشی، ۱۳۷۱: ۱۳۷/۷).

۲-۲-۴ از کرم آن محتشم، بسیار عجایب محکی و بسیار غرایب مروی است. محکی: نقل شده، گفته شده؛ مروی: روایت کرده شده (ایرانمنش، ۱۳۸۴: ۱۷۰).

نقد و بررسی: اگر این دو کلمه را به صیغه اسم فاعل بخوانیم (همان‌گونه که شارح کتاب

خوانده است) معنای واژگان «نقل‌کننده و راوی» خواهد بود در حالی که بر اساس سیاق متن، نیازمند اسم مفعولیم؛ بنابراین محکی: حکایت شده و مروی: روایت‌شده درست است.

۲-۲-۵ لَا خَيْلَ عِنْدَكَ تُهْدِيهَا وَلَا مَالٌ فَلْيُسْعِدِ النَّطْقُ إِنْ لَمْ تُسْعِدِ الْحَالَ

تو را نه اسبانی است و نه مالی که هدیه کنی؛ پس اگر بخواهی حال و وضعت نیکو باشد؛ پس باید سخنت نیکو باشد (ایرانش، ۱۳۸۴: ۱۴۶).

نقد و بررسی: هرگاه «لم» بر سر فعل مضارع وارد شود به ماضی منفی تبدیل می‌شود نه مضارع التزامی.

ترجمه پیشنهادی: نه تو را اسبانی است تا پیشکش کنی و نه مالی؛ پس اگر حال و وضعت نیکو نیست، نطق و کلامت باید نیکو باشد.

۲-۲-۶ فَتَى لَمْ يُضِيعْ وَجْهَ حَزْمٍ وَ لَمْ يَبِتْ يُلَاحِظُ أَعْجَازَ الْأُمُورِ نَعْبُوبًا
إِذَا هُمْ لَمْ يَقْعُدْ بِهِ الْعَجْزُ مَقْعَدًا وَ إِنْ كَفَّ لَمْ يَذْهَبْ بِهِ الْخُرْقُ مَذْهَبًا

او جوانمردی است که جانب احتیاط را ضایع نمی‌کند و پیوسته قبل از انجام کارها به عواقب آنها می‌نگرد و هرگاه قصد کاری را بکند در انجام آن ناتوان نیست و اگر از کاری دست بکشد ناتوانی باعث آن نبوده و شیوه او نیست (ایرانش، ۱۳۸۴: ۷۶).

نقد و بررسی: علاوه بر تکرار اشکال صرفی بیت پیشین، مصرع دوم بیت دوم نیز به‌درستی معنا نشده است.

ترجمه پیشنهادی: او جوانمردی است که جانب دوراندیشی را رها نکرد و پیوسته پیامد کارها را در نظر می‌گیرد. هرگاه آهنگ کاری کند، ناتوانی او را زیون نمی‌سازد و هرگاه از کاری خودداری کند، ناتوانی و نادانی او را به راه‌های مختلف نمی‌کشاند.

۲-۲-۷ قَادَ الْجِيُوشَ لِحَمْسٍ عَشْرَةَ حِجَّةً وَ لَدَائِهِ عَنْ ذَاكَ فِي أَشْغَالٍ

شارح کتاب، «لِحَمْسٍ» را «لِحَمْسٍ» ثبت کرده و در تعلیقات آورده است: در اصل کتاب خمس آمده (ایرانش، ۱۳۸۴: ۵۹).

نقد و بررسی: اعداد ۱۱ تا ۱۹، اعداد مرکب نامیده می‌شود و جزء اول آنها (جز عدد ۱۲) مبنی بر فتح است.

ترجمه پیشنهادی: در پانزده‌سالگی لشکریان را رهبری کرد درحالی که همسالان او مشغول سرگرمی‌های کودکانه بودند.

۲-۳ خطاهای نحوی

نحو، علم به اصول و قواعدی است که با آنها حالت و حرکت حرف آخر هر کلمه در جمله

_____ نقدی بر کتاب شرح و تحلیل عقداً لعلى للموقف الاعلى از مریم ایرانمنش

و نیز کیفیت ترکیب کلمات با هم در یک جمله معلوم می‌شود. موضوع این علم، کلمه و کلام و هدف آن نیز حفظ زبان از اشتباه لفظی است (تهانوی، ۱۹۹۶: ۲۴/۱). مترجم کتاب در موارد متعددی به نکات نحوی توجه نکرده است؛ نکاتی چون تشخیص نقش کلمات، دقت در مرجع ضمیر و... و به همین سبب در ترجمه و اعراب‌گذاری به خطا رفته است:

۲-۳-۱ وَ الدَّهْرُ ذُو دُولٍ تَنْقَلُ فِي الْوَرَى أَيَّامُهُنَّ تَنْقَلُ الْأَفْيَاءُ

روزگار دارای روش‌هایی است که میان مردم دست‌به‌دست می‌شود؛ ایام پادشاهی آنها را چون جابه‌جا شدن سایه‌ها جابه‌جا می‌کند (ایرانمنش، ۱۳۸۴: ۵۹).

نقد و بررسی: «ایام» فاعل «تَنْقَلُ» است. این فعل، نیز لازم است نه متعدی.

ترجمه پیشنهادی: روزگار دولتهایی دارد که روزهایشان همانند جابه‌جا شدن سایه‌ها در

میان مردم جابه‌جا می‌شوند.

۲-۳-۲ قَدْ نَابَ عَنْهُ شَدِيدُ الْخَوْفِ وَ اصْطَنَعَتْ لَهُ الْمَهَابَةُ مَا لَا تَصْنَعُ الْبُهْمُ

از او نیابت کرد به خاطر ترس زیاد، شکوه و مهابت او برای او چیزی ساخت که پهلوانان

نمی‌سازند (ایرانمنش، ۱۳۸۴: ۹۶).

نقد و بررسی: شَدِيدُ الْخَوْفِ: ترس زیاد، فاعل «نَابَ» است؛ اما شارح آن را مفعول له معنا

کرده است. از سوی دیگر فعل «ساخت» در اینجا چه ابهامی را از بیت گشوده است؟

ترجمه پیشنهادی: شدت ترس دشمن از او، جایگزینش شد و ترس از او کاری کرد که

دلاوران هم از پس آن بر نمی‌آیند.

۲-۳-۳ وَ ضَعِيفَةٌ فَإِذَا أَصَابَتْ فُرْصَةً قَتَلَتْ كَذَلِكَ قُدْرَةُ الضُّعَفَاءِ

و او ضعیفی است که هرگاه فرصتی یابد می‌کشد و قدرت ضعیفان این‌گونه است

(ایرانمنش، ۱۳۸۴: ۸۲).

نقد و بررسی: «وَ» در این بیت در معنای «رُبَّ» است. «رُبَّ» حرف جر شبیه به زاید است

و اسم پس از آن لفظاً مجرور و محلاً مرفوع است. بنابراین «او ضعیفی است» خطاست.

ترجمه پیشنهادی: بسا ضعیفی که هرگاه فرصتی یابد، می‌کشد. این چنین است قدرت

ضعیفان.

۲-۳-۴ فَكَأَنَّمَا نُبِجَتْ قِيَامًا تَحْتَهُمْ وَ كَأَنَّهُمْ وُلِدُوا عَلَى صَهَوَاتِهَا

گویی او ایستاده و در زیر پای آنان پدیدار شده و گویی که آنها هم بر پشت اسب‌ها به

دنیا آمده‌اند (ایرانمنش، ۱۳۸۴: ۸۸).

نقد و بررسی: توجه نکردن به مرجع ضمایر سبب شده است که ترجمه مصرع اول این بیت با خطا و ابهام روبه‌رو شود. فاعل «تُتَجَّتْ»، ضمیر مستتر «هی» است که به (الخیل) در ابیات پیشین قصیده برمی‌گردد.

ترجمه پیشنهادی: گویی اسبان زیر آن سواران، ایستاده (و آماده برای تاختن) زاده شده‌اند و گویی آنان (سواران) برای پشت اسبان (و سواری و جنگاوری) زاده شده‌اند.

۲-۴ ابهام در ترجمه و شرح

در موارد متعددی، حتی ترجمه نیز کارگشا نیست و ضروری است شارح متن، مراد شاعر را در پراکنش بیاورد. شروح متعدد دیوانهای عرب در دسترس است و شارح برای پرهیز از ترجمه واژه به واژه و رساندن مراد شاعر باید به آنها مراجعه می‌کرد.

۲-۴-۱ مَضُوا مَتَسَابِقِي الْأَعْضَاءِ فِيهِ لِأَرْؤُسِهِمْ بِأَرْجُلِهِمْ عَثَارُ

آنها با همه شتاب و عجله، سر از پای نشناخته و از او گذشتند (ایرانش، ۱۳۸۴: ۵۱).

نقد و بررسی: شارح به شعر عربی وفادار نمانده و مصراع دوم را نیز ترجمه نکرده است. وی به مرجع ضمایر نیز توجهی نکرده است.

ترجمه پیشنهادی: (به سبب سرعت در فرار از جنگ و ترس از او) شتابان از کنار او گذشتند در حالی که اعضایشان از همدیگر سبقت می‌گرفت و پاهایشان برای حفظ سرهایشان می‌لغزید و بر زمین می‌افتادند.

۲-۴-۲ اللَّهُ أَكْبَرُ لَأَحَ الصَّبْحِ لِلْسَّارِي وَأَعْطَى الْقَوْسَ بَارِي أَيَّمَا بَارِي

خدا بزرگ است، زیرا صبح برای حرکت دمید و کمان به کمان‌ساز داده‌شده، آن‌هم چه کمان‌سازی (ایرانش، ۱۳۸۴: ۵۱).

نقد و بررسی: خواننده کتاب از این ترجمه چه بهره‌ای می‌برد؟ جمله «صبح برای حرکت دمید» با عبارات دیگر چه ارتباطی دارد؟ مفهوم مصراع دوم چیست؟ السَّارِي: اسم فاعل از سَارَ، يَسِيرُ: رونده، حرکت‌کننده، است.

ترجمه پیشنهادی: شگفتا! صبح برای رونده دمید و کمان به سازنده‌اش داده شد. وه چه سازنده‌ای! (کنایه از سپردن کار به کاردان).

۲-۴-۳ بَنَّاكَ ابْنَ الْيَاسِ وَ حَلَّكَ غَيْرَهُ كَذَا الدَّهْرُ يَمْضِي تَارَةً وَ يَعُودُ

بَنَّاكَ الَّذِي لَوْ قِيلَ أَنْتَ مُخَلَّدٌ أَبِي وَ ادَّعَى بَعْدَ الْخُلُودِ خُلُودُ

تو را ابن الیاس پابرجا نمود و غیر او دچار ظلمت و تاریکی شد؛ روزگار این‌گونه است،

_____ نقدی بر کتاب شرح و تحلیل عقداًلعلی للموقف الاعلی از مریم ایرانمنش

یکبار می‌رود و یکبار می‌آید. تو را آن کسی بنا کرد که اگر گفته شود، تو جاودانی، خودداری می‌کند و بعد از جاویدان شدن، دوباره ادعای خلود می‌کند (ایرانمنش، ۱۳۸۴: ۵۱).

نقد و بررسی: عدم سازگاری عبارات با همدیگر و گنگ بودن جملات در این ترجمه مشهود است. «غیر او دچار ظلمت و تاریکی شد!» (بعد از جاویدان شدن، دوباره ادعای خلود می‌کند.) این جملات به شعر چه ارتباطی دارد و مفهومشان چیست؟

ترجمه پیشنهادی: تو را ابن الیاس بنا کرد و غیر او در آن اقامت کرد. روزگار این چنین است؛ گاهی می‌رود و گاه برمی‌گردد. (روزگار گاه اقبال دارد و گاه ادبار.) تو را کسی بنا کرد که اگر به او گفته می‌شد تو جاودانی، نمی‌پذیرفت و ادعا می‌کرد که جاودانگی پس از مرگ است.

۴-۲-۴ إِئِنِّي إِذَا جِئْتُكُمْ أَسْعَى عَلَى بَصْرِي مَا إِنْ وَفَيْتُ وَأَيَّ الْحَقِّ أَدَيْتُ
من هرگاه به نزد شما می‌آیم با تمام دیده می‌کوشم، حق را وفا نکردم و کدام حق از حقوق بیکران شما را ادا کنم (ایرانمنش، ۱۳۸۴: ۱۵۴).

نقد و بررسی: عبارت «با تمام دیده می‌کوشم» چه معنایی دارد؟ نامفهوم بودن ترجمه مصراع دوم نیز ناشی از همین ترجمه تحت‌اللفظی است. أَسْعَى عَلَى بَصْرِي: با چشمم می‌دوم (کنایه از شتاب بسیار).

ترجمه پیشنهادی: من هرگاه نزد شما آیم با شتاب بسیار می‌آیم. اگر حق شما را ادا نکنم، پس چه حقی را ادا کرده‌ام؟ (حق شما نزد من از همه حقوق بالاتر و برتر است.)

۵-۲-۴-۵ يَوْمَئِذَا يَوْمٌ لِيَبْدُ مَا لَنَا فِيهِ نَبِيذٌ
روز ما روز خوش است، مال ما پر از شراب (ایرانمنش، ۱۳۸۴: ۱۷۱).
نقد و بررسی: شارح، «ما لنا»: (نداریم) را «ما لنا»: (دارایی ما) خوانده و ترجمه‌ای بسیار عجیب ارائه کرده است.

ترجمه پیشنهادی: روز ما، روز بیهوده‌ای است که در آن شراب نداریم.
۶-۲-۴-۶ وَ مَعْرِفَتِي بِأَحْمَدَ بَعْدَمَا جَرَّبْتُ فِي خَلْوَاتِهِ أَخْلَاقَهُ
كَمْعِيدٍ شَكٌّ فِي خَرِي قَدْ شَمَّهُ فَأَرَادَ مَعْرِفَةَ الْيَقِينِ فَذَاقَهُ
من، تجربه‌ام در مورد احمد، آن هم بعد از اینکه در خلوت‌های او، اخلاق او را آزمودم، این تجربه هرآینه باز آورنده شک است، شکی که متعلق است به جزا و بوی آن به مشام رسیده و خواسته است که آن را به‌خوبی بشناسد پس آن را چشیده به جهت شناختنش (ایرانمنش، ۱۳۸۴: ۱۸۸).

نقد و بررسی: عبارات پی‌درپی و بدون ارتباط با یکدیگر که ناشی از مراجعه نکردن به کتابهایی چون *یتیمه الدهر* (ثعالی، ۱۴۰۳: ۷۷/۴) و فرهنگهای معتبر است. «این تجربه هرآینه باز آورنده شک است»؛ «شکی که متعلق است به جزا» عباراتی که معلوم نیست از کجا وارد ترجمه شده است.

ترجمه پیشنهادی: من و شناختم نسبت به احمد، پس از اینکه اخلاقتش را در نهان، آزمودم، بدان ماند که کسی در مدفوعی که بوییده تردید کند و برای اینکه یقین کند، آن را بچشد.

۳. ذکر نکردن گویندگان اشعار

به جرئت می‌توان گفت که شارح کتاب در این بخش، تنها به ذکر شاعران مشهور عرب و ابیاتی که نام شاعرانشان در برخی کتابها آمده پرداخته و تعداد قابل توجهی از ابیات عربی، بدون ذکر نام گوینده شعر، رها شده است:

۳-۱ جُبِلُوا عَلَي رَفْضِ الْوَفَاءِ لِرَبِّهِمْ وَ تَمَسَّكُوا بِالْعَدْرِ ضَرْبَةً لَازِبٍ
بیت از *أبزون العُماني* است (باخرزی، ۱۴۱۴: ۱۲۲/۱).

۳-۲ وَعَقِيبَ هَذَا الرَّشِّ سَيْلٌ دَافِعٌ وَ وَرَاءَ هَذَا النَّبْتِ رَوْضٌ يَافِعٌ
(*أبزون العُماني*، ۱۴۰۴: ۱۲۶)

۳-۳ عَنِ الْمَرْءِ لَا تَسْأَلُ وَ سَلْ عَنْ قَرِينِهِ فَكُلُّ قَرِينٍ بِالْمُقَارَنِ يَفْتَدِي
(*طرفة بن العبد*، ۲۰۰۰: ۱۵۳)

۳-۴ وَ ضَعِيفَةٌ فَإِذَا أَصَابَتْ فُرْصَةً فَتَلَّتْ كَذَلِكَ قُدْرَةَ الضُّعْفَاءِ
(*أبو تمام*، ۱۴۱۴: ۲۷/۱)

۳-۵ وَ رَجَعْتُ مَسْرُورًا وَ جَانِسِي سَاكِنٌ وَ هَجَعْتُ مَوْفُورًا وَ قَلْبِي وَادِعٌ
(*أبزون العماني*، ۱۴۰۴: ۱۲۶)

۳-۶ إِنْ قَالَ لَأَ فَهِيَ لَأَ مُضَاعَفَةٌ وَ إِنْ يُقَلُّ نَعْمًا أَفْضَتْ إِلَى نَعْمٍ
(*التهامي*، ۱۴۰۲: ۵۱۶)

۳-۷ رَأَتْ عَزَمَاتِي وَ فَرَطَ أَنْكَمَاشِي فَقَالَتْ أَرَاكَ أَخَاهُمَّ
فَهَلَّا أَقْمَتَ وَ لَمْ تَعْتَرِبْ وَ طَوْلَ التَّمْلَمْلِ فَوْقَ الْفَرَاشِ سَتَّغَلْبُهَا فَتَرَى ذَا انْتِعَاشِ
فَقُلْتُ: الْقِنَاعَةُ طَبَعُ الْمَوَاشِي

این بیت در *اللطائف و الطرائف* (ثعالی، بی تا: ۹۶) به رافعی و در *تحسین و تقيح ثعالی* (ثعالی، ۱۳۸۵: ۲۴) به برقی نسبت داده شده است.

۳-۸ و دَجَا النَّهَارُ مِنَ الْعَجَاجِ وَ اشْرَقَتْ فِيهِ الصَّوَارِمُ وَ هُوَ لَيْلٌ مُقَمَّرٌ

(الأيوردي، ۱۳۹۵: ۳۴۴/۱)

۳-۹ وَ كُلُّ الْحَادِثَاتِ إِذَا تَنَاهَتْ فَمَوْصُولٌ بِهَا فَرَجٌ قَرِيبٌ

(امام علی (ع)، ۱۴۲۶: ۲۱)

۳-۱۰ إِذَا الْجِدُّ لَا يُسْعَدُ فَجِدُّ الْفَتَى تَعَبٌ وَ أَبْطَلُ سَعْيٍ سَعْيٌ مِنْ جَدٍّ فِي طَلَبِ

(أبزون العُماني، ۱۴۰۴: ۱۴۱)

۳-۱۱ إِذَا اللَّهُ لَمْ يَحْرُسْكَ مِمَّا تَخَافُهُ فَلَا الدَّرْعُ مَنَاعٌ وَ لَا السَّيْفُ قَاضِبٌ

(أبو فراس الحمداني، ۱۴۱۴: ۴۱)

۳-۱۲ وَ حَقَّ اللَّهُ إِنَّ الظُّلْمَ لَوْمٌ وَ لَا تَعْجَلْ عَلَى أَحَدٍ بِظُلْمِ

وَ مَا زَالَ الْمُسِيءُ هُوَ الظُّلْمُ فَإِنَّ الظُّلْمَ مَرْتَعُهُ وَ خِيمٌ

(أبوالغنايه، ۱۴۰۶: ۳۹۸)

۳-۱۳ لَيْسَ الْحِجَابُ بِأَلَّةِ الْأَشْرَافِ إِنَّ الْحِجَابَ مُجَانِبٌ الْإِنْصَافِ

وَ لَقَلَّمَا يَأْتِي فِيحِجْبٍ مَرَّةً فَيَعُودُ ثَانِيَةً بِقَلْبٍ صَافٍ

این دو بیت از ابو الحسنین ناشیء الأصغر است (ثعالبی، ۱۴۰۳: ۲۸۸۱).

۳-۱۴ وَ هَوَاؤُهَا أَرْجُ النَّسِيمِ وَ تَرْبُهَا مَسْكٌ تَهَادَاهُ الْعَدَائِرُ أَذْفَرُ

وَ بِهَا الْجِبَاهُ مِنَ الْمَلُوكِ تُعْفَرُ وَ كَأَنَّ دَجَلَةَ فَاضَ فِيهَا الْكُوْتُرُ

فَكَأَنَّهَا جَلِيَتْ عَلَيْنَا جَنَّةٌ يَقْوَى الضَّعِيفُ بِهَا وَ يَأْمَنُ خَائِفٌ

فَلَقِيتُ وَسَادَتُهُ وَ يُتْرَى الْمُقْتَرُ

(الأيوردي، ۱۳۹۴: ۳۴۵/۱)

۳-۱۵ فِي شَامِخٍ أَيْسَتْ وَ فُوْدُ الرِّيحِ مِنْ يَلْفَى بِرُوقِيهِ النَّجُومُ مَنَاطِحاً

جَرِّ الدِّيُولِ بَصَحْنَهُ الْمَسْكُونِ وَ يَحْكُ بِالْأَطْلَافِ ظَهْرَ النُّونِ

(باخرزی، بی تا: ۱۰۳)

۳-۱۶ آتَاهُ قَضَاءُ اللَّهِ فِي دَارِ عَرَبِيَّةٍ بِنَفْسِي غَرِيبُ الْأَصْلِ وَ الْقَبْرِ وَ الْقَدْرِ

(التهامي، ۱۴۰۲: ۳۳۴)

۳-۱۷ نَحْنُ فِي مَجْلِسِ أَنْسٍ بَكَ تَحْقِيقُ مَجَازِهِ

قَدْ نَسَجْنَا الْأَنْسَ ثَوْباً فَتَفَضَّلْ بِطَرَاذِرِهِ

این دو بیت از ابو عبدالرحمن محمد النبلی است (ثعالبی، ۱۴۰۳: ۴۹۵/۴).

۳-۱۸ قَدْ رَجَعَ الْحَقُّ إِلَي نِصَابِهِ وَ أَنْتَ مِنْ كُلِّ الْوَرَى أَوْلَى بِهِ

(صُرَّ دَرِّ بْنِ صُرِّ بَعْر، ۱۹۹۵: ۶۳)

۱۹-۳ بَعْدَكَ أَذْرَكَ الْمَطْلُومُ تَارَهُ وَ قَبْلَكَ هُنَىءَ الْوُزْرَاءُ حَتَّى
 وَ فَضْلِكَ شَادَ بَانِي الْمَجْدِ دَارَهُ نَهَضَتْ لَهَا فَهَيْتَ الْوُزْرَاءُ
 این دو بیت از عبدالله انصاری است در مدح خواجه نظام الملک طوسی (باخرزی، ۱۴۱۴: ۸۸۷۲).

۲۰-۳ لَهُ نَارٌ تُشَبُّ عَلَى يَفَاعٍ إِذَا النَّيْرَانُ أَلْبَسَتْ الْقِنَاعَا
 این بیت از ابو زیاد الأعرابی الکلابی است (الخطیب التبریزی، ۱۴۲۱: ۹۴۲/۲).

۲۱-۳ فَتَى عَيْشٍ فِي مَعْرُوفِهِ بَعْدَ مَوْتِهِ كَمَا كَانَ بَعْدَ السَّيْلِ مَجْرَاهُ مَرْتَعَا
 این بیت از حسین بن مطیر است (الخطیب التبریزی، ۱۴۲۱: ۵۴۹/۱).

۲۲-۳ هُوَ الْوَسْمِيُّ جَادَ فَكُنْ وَلِيًّا فَمَا الْوَسْمِيُّ إِلَّا بِالْوَلِيِّ
 (البُحْتَرِيُّ، بی تا: ۲۴۵/۴)

۲۳-۳ يُعْطَى عَطَاءَ الْمُحْسِنِ الْخَضِلِ النَّدَى عَفْوًا وَيَعْتَذِرُ اعْتِذَارَ الْمُذْنِبِ
 (أَبُو تَمَّامٍ، ۱۴۱۴: ۶۳/۱)

۲۴-۳ فَاتُّنُوا عَلَيْنَا لَأَبَا لَيْبِكُمْ بِإِحْسَانِنَا إِنْ التَّنَاءَ هُوَ الْخُلْدُ
 (الْحَادِرَةُ، بی تا: ۳۳۱)

۲۵-۳ سَوْفَ يَبْقَى الْحَدِيثُ بَعْدَكَ فَاَنْظُرْ أَيَّ أَحَدُوْنَهُ تُحِبُّ فَكُنْهَا

(امام علی (ع)، ۱۴۲۶: ۱۴۸)

۲۶-۳ وَالرِّزْقُ تَطْلُعُ مِنْ رِفَاهِهِ قَاعِدٍ كَطُلُوْعِهِ مِنْ سَعْيِ آخِرِ طَالِبِ
 (أَبُو بَرزُونِ الْعُمَانِي، ۱۴۰۴: ۱۱۹)

۲۷-۳ وَ كُلُّ مُصِيبَةٍ نَزَلَتْ بِقَوْمٍ سَبَّأَتِي بَعْدَ شِدَّتِهَا الرِّخَاءُ
 (قيس بن الخطيم، ۱۳۸۱: ۷۱)

۲۸-۳ تَرْمِي بِأَشْبَاحِنَا إِلَى مَلِكٍ نَأْخُذُ مِنْ مَالِهِ وَ مِنْ أَدْبِهِ
 (أَبُو تَمَّامٍ، ۱۴۱۴: ۱۴۷/۱)

۲۹-۳ تَدَكَّرُ الْأَوْطَانَ أَمْرٌ فَادِحٌ وَ تَشْتَوِقُ الْإِخْوَانَ خَطْبٌ فَاجِعٌ
 (أَبُو بَرزُونِ الْعُمَانِي، ۱۴۰۴: ۱۲۷)

۳۰-۳ وَ لِلسَّرِّ مَنَى مَوْضِعٌ لَأَيَّالَهُ نَدِيمٌ وَ لَأَيَّالِهِ شَرَابٌ
 (الْمَتَنِيُّ، ۲۰۱۲: ۱۸۶)

۳۱-۳ وَ كَمْ هَمَّ نَضُو أَنْ يَطِيرَ مَعَ الصَّبَا إِلَى الشَّامِ لَوْلَا حَبْسُهُ بَعْقَالِ
 (أَبُو الْعَلَاءِ الْمَعْرِي، ۱۳۷۶: ۲۴۴)

۳۲-۳ فَتَى يَشْتَرِي حُسْنَ الثَّنَاءِ بِمَالِهِ وَ يَعْلَمُ أَنَّ الدَّائِرَاتِ تَدُورُ
 وَ لَكِنْ يَصْبِرُ الْجُودَ حَيْثُ يَصِيرُ فَمَا جَارَهُ جُودٌ وَ لَأَحَلَّ دُونَهُ
 (أَبُو نُوَّاسٍ، بی تا: ۳۲۸)

نتیجه‌گیری

در این نوشتار اشکالات ترجمه و شرح مریم ایرانمنش از عقداًلعلی به شش بخش تقسیم، و پس از نقد و بررسی این خطاها، ترجمه پیشنهادی ارائه شد. این خطاها به این قرار است: ۱. اشکال در تعلیقات بخش فارسی: شارح برای رهایی از خطاهای یادشده باید به فرهنگهای معتبر فارسی مراجعه می‌کرد و در معنا و ساختار جملات و واژه‌ها دقت بیشتری به خرج می‌داد و برای یافتن معنای مناسب واژگان، بیشتر جستجو می‌کرد. ۲. اشکالات ترجمه اشعار عربی: این بخش به سه دسته واژگانی، صرفی و نحوی تقسیم شده است. در بخش اشکالات واژگانی، مراجعه به فرهنگهای معتبر عربی و دیوان اشعار عرب، کتابهای مرجع و اعلام، یافتن معنای متناسب با سیاق عبارت و دقت نظر بیشتر در عبارتهای کنایی و استعاره‌ی بدرستی ترجمه اشعار عربی کمک شایانی می‌کرد. در بخش اشکالات صرفی و نحوی نیز شارح باید به کتابهای معتبر صرف و نحو عربی، دیوان شاعران عرب و شروح آنها مراجعه می‌کرد تا در تشخیص ساختمان واژگان، ریشه و زمان افعال، وزن واژگان، جمع و مفرد کلمات، نقش کلمات و مرجع ضمیر به خطا نرود. ۳. ابهام و نارسایی ترجمه: مترجم در بیشتر موارد به ترجمه تحت‌اللفظی بسنده کرده است؛ بهتر بود برای رسایی ترجمه به شروح اشعار عربی مراجعه و مراد شاعر را نیز ذکر می‌کرد؛ چراکه ترجمه واژه به واژه ابداً ابهام‌یست را نمی‌گشاید. ۴. عدم ذکر گویندگان اشعار: شارح برای این منظور باید به آثار ادب عربی و دیوانهای شاعران عرب مراجعه می‌کرد تا دوگانگی در کارش نباشد؛ به‌گونه‌ای که گوینده برخی از اشعار مشهور، مشخص، و تعداد قابل توجهی از ابیات بدون ذکر گوینده، رها شده است. ایرادهای یاد شده، عوامل عمده‌ای است که کتاب شرح و تحلیل عقداًلعلی للموقف الاعلی از مریم ایرانمنش را با اشکال روبه‌رو است. امید است که شارح محترم در چاپهای بعدی این کاستیها را تصحیح کند.

فهرست منابع

- بزون العُمانی (أبزون مهبرد الکافی المجوسی العُمانی)؛ (۱۴۰۴) *دیوان*؛ تحقیق: هلال‌ناجی، جامعه قطر.
ابن درید، محمد بن حسن؛ (۱۹۸۸) *جمهره اللغة*؛ بیروت: دار العلم للملایین.
ابن قتیبه، عبدالله بن مسلم؛ (۱۴۱۸) *عیون الاخبار*؛ شارح: یوسف علی طویل، بیروت: دار الکتب العلمیه.
أبو تَمَّام (حبيب بن اوس طائی)؛ (۱۴۱۴ق) *دیوان*؛ شرح الخطیب التبریزی، بیروت: دار الکتب العربی.

أبو العتاهية (أبو اسحاق إسماعيل بن قاسم بن سويد بن كيسان): (١٤٠٦) *ديوان*؛ بيروت: دار بيروت.

أبو العلاء المَعْرِي (أحمد بن عبدالله بن سليمان القضاعي التنوخي): (١٣٧٦) *سقط الزند*؛ بيروت: دار بيروت.

_____: (١٤١١ق) *شرح ديوان الحماسة لأبي تمام*؛ بيروت: دار الغرب الإسلامي.

أبو فراس الحمداني (أبو العلاء حارث بن سعيد): (١٤١٤ق) *ديوان*؛ شرح خليل الدويهي، بيروت: دار الكتاب العربي.

أبو نُوَاس (حسن بن هاني حكيم أهوازي): (بي تا) *ديوان*؛ بيروت: دار صادر.
 الأبيوردى، أبو المظفر محمد بن اسحاق؛ (١٣٩٥) *ديوان*؛ تحقيق: عمر الأسعد، دمشق: مطبعة زيد بن ثابت.

ازدى، عبدالله بن محمد؛ (١٣٨٧) *كتاب الماء*؛ تهران: دانشگاه علوم پزشکی ایران- مؤسسه مطالعات تاریخ پزشکی، طب اسلامی و مکمل.

ازهری، محمد بن احمد؛ (١٤٢١) *تهذيب اللغة*؛ بيروت: دار احیاء التراث العربی.
 الأعلام الشنتمری؛ (١٤١٣ق) *شرح ديوان حماسة لأبي تمام*؛ دبي: مركز جمعة الماجد للثقافة و التراث.

افضل الدين کرمانی؛ (١٣٥٦) *عقد العلی للموقف الاعلی*؛ به اهتمام: علی محمد عامری نائینی، مقدمه: محمد ابراهیم باستانی پاریزی، کرمان: دانشگاه کرمان.

ایرانمنش، مریم؛ (١٣٨٤) *شرح و تحلیل عقد العلی للموقف الاعلی*؛ تهران: اطلاعات.
 ایرانمنش، مریم و شریفی، غلامحسین؛ (١٣٩٢) «مقایسه برخی ویژگی‌های سبکی دو کتاب عقد العلی و سمط العلی»؛ *ادب و زبان*، دوره ١٦، ش ٣٣، ص: ٤٦-٢٧.
 باخرزی، علی بن حسن؛ (١٤١٤ق) *دمیه القصر و عصره أهل العصر*؛ تحقيق: محمد تونجی، بيروت: دار الجيل.

_____: (بی تا) *ديوان*؛ نسخه خطی متعلق به جامعه أم القرى عربستان.
 باستانی پاریزی، محمد ابراهیم؛ (١٣٤٠) «منابع و مأخذ تاریخ کرمان»؛ *مجله ادبیات دانشگاه تهران*، س ٩، ش ١، ص: ١٤٢-٩٤.

بستانی، فؤاد افرام؛ (١٣٧٥) *فرهنگ ابجدی*؛ تهران: اسلامی.
 بیهقی، أبو الفضل محمد بن حسین بیهقی؛ (١٣٩٠) *تاریخ بیهقی*؛ به کوشش خلیل خطیب رهبر، تهران: مهتاب.

_____ نقدی بر کتاب شرح و تحلیل عقداًلعلى للموقف الاعلى از مریم ایرانمنش

تابط شراً (ثابت بن جابر بن سفیان بن عمیثل بن عدیبن کعب)؛ (۱۴۰۴ق) *دیوان*؛ تحقیق: علی ذوالفقار شاکر، بیروت: دار الغرب الإسلامی.

ترکمنی آذر، پروین؛ (۱۳۸۸) «تأملی بر آداب ملوک و قاعده ملکداری در نگاه افضل‌الدین کرمان (مقایسه تطبیقی کتاب عقداًلعلى للموقف الاعلى با سیرالملوک‌های پیشین)»؛ *فرهنگ*، ش ۷۱، ص: ۵۱-۱۵.

التَّهَامِي (أبو الحسن علی بن محمد)؛ (۱۴۰۲ق) *دیوان*؛ تحقیق: محمد بن عبدالرحمن الربیع، ریاض: مکتبه المعارف.

تهانوی، محمد بن علی؛ (۱۹۹۶م) *موسوعه کشاف اصطلاحات الفنون و العلوم*؛ مترجم: عبدالله خالدی، محقق: علی فرید دحروج و جورج زیناتی، بیروت: مکتبه لبنان ناشرون.

ثعالبی (أبو منصور عبدالملک بن محمد)؛ (۱۴۰۳ق) *تیمه الدهر فی محاسن اهل العصر*؛ شرح و تحقیق: مفید محمد قمیحه، بیروت: دار الکتب العلمیه.

_____؛ (بی تا) *اللطائف و الظرائف*؛ بیروت: دار المناهل، بی تا.

_____؛ (۱۳۸۵) *تحسین و تقبیح ثعالبی*؛ مصحح: عارف احمد زغول، تهران: میراث مکتوب.

جاحظ، عمرو بن بحر؛ (۱۴۲۴ق) *الحيوان*؛ تحقیق: محمد باسل عیون سود، بیروت: دار الکتب العلمیه.

جوهری، اسماعیل بن حماد؛ (۱۳۷۶) *الصحاح: تاج اللغة و صحاح العربیه*؛ مصحح: احمد عبدالغفور عطار، بیروت: دار العلم للملایین.

الحَادِرَة (قطبه بن محصن بن جرول الذبیانی)؛ (بی تا) *دیوان*؛ تحقیق: ناصرالدین الأسد، بی جا.

الخَطِيب التَّبْرِيْزِي (أبو زكريا يحيى بن بسطام الشيباني)؛ (۱۴۲۱ق) *شرح ديوان الحماسة لأبي تمام*؛ بیروت: دار الکتب العلمیه.

دهخدا، علی اکبر؛ (۱۳۷۷) *لغت نامه دهخدا*؛ زیر نظر محمد معین و سید جعفر شهیدی، تهران: دانشگاه تهران.

راغب اصفهانی، حسین بن محمد؛ (۱۳۷۴) *ترجمه و تحقیق مفردات الفاظ قرآن (راغب اصفهانی)*؛ تهران: مرتضوی.

زرکلی، خیرالدین بن محمود؛ (بی تا) *الأعلام: قاموس تراجم لأشهر الرجال و النساء من العرب و المستعربین و المستشرقین*؛ بیروت: دار العلم للملایین.

الزمخشري، محمود بن عمر؛ (۱۳۸۶) *مقدمه الأدب*؛ تهران: مؤسسه مطالعات اسلامی دانشگاه تهران.

- سعدي، مصلح بن عبدالله؛ (۱۳۸۹) *گلستان*؛ تصحيح و توضيح: غلامحسين يوسفی، تهران: خوارزمی.
- صدری افشار، غلامحسين، نسرین حکمی و نسترن حکمی؛ (۱۳۸۹) *فرهنگ فارسی اعلام*؛ تهران: فرهنگ معاصر.
- صَرَّ دَرِّ بْنِ صُرْبَعَر (علی بن حسن)؛ (۱۹۹۵) *دیوان*؛ القاهرة: دار الکتب المصریه.
- صفا، ذبیح الله؛ (۱۳۶۹) *تاریخ ادبیات در ایران*؛ تهران: فردوس.
- طَرَفَةُ بن العَبْد؛ (۲۰۰۰) *دیوان*؛ شرح: الأعلَم الشَّتَمَری، بیروت: المؤسسة العربیة.
- طریحی، فخر الدین بن محمد؛ (۱۳۷۵) *مجمع البحرین*؛ مصحح: احمد حسینی اشکوری، تهران: مرتضوی.
- علی (ع)؛ (۱۴۲۶) *دیوان منسوب*؛ تحقیق: عبدالرحمن المصطاوی، بیروت: دار صادر.
- عمر فَرُوخ؛ (۱۹۸۱) *تاریخ الأدب العربی*؛ بیروت: دار العلم للملایین.
- عمید، حسن؛ (۱۳۹۰) *فرهنگ فارسی عمید*؛ تهران: آگاه.
- قرشی، علی اکبر؛ (۱۳۷۱) *قاموس قرآن*؛ تهران: دار الکتب الاسلامیه.
- قیس بن الخَطِیم؛ (۱۳۸۱) *دیوان*؛ تحقیق: ابراهیم السامرائی و احمد مطلوب، بغداد: مطبعة العانی.
- الکَمِیت بن زید الأسدی؛ (۲۰۰۰) *دیوان*؛ تحقیق: محمد نبیل طریفی، بیروت: دار صادر.
- الْمُتَنَّبِی (أبو الطَّیْب أحمد بن حسین جَعْفی کندی کوفی)؛ (۲۰۱۲) *دیوان*؛ شرح عبدالرحمن البرقوقی، القاهرة: مؤسسة هنداوی للتعليم و الثقافة.
- مسعود سعد سلمان؛ (۱۳۶۲) *دیوان*؛ به کوشش رشید یاسمی، تهران: گلشایی.
- معلوف، لويس؛ (۱۳۸۷) *فرهنگ بزرگ جامع نوین ترجمه المنجد*؛ مترجم: احمد سیاح، تهران: اسلام.
- معین، محمد؛ (۱۳۷۸) *فرهنگ فارسی*؛ تهران: امیرکبیر.